

Werk en spelen met peuters

een activiteitenprogramma

stichting het kind in de buurt, groningen
Samsom H.D. Tjeenk Willink bv, alphen aan den rijn

*agnes de graaff
jitty miedema
agnes wolbert
nynke de jong*

WERKEN EN SPELEN MET KLEUTERS

een activiteitenprogramma

WERKEN EN SPELEN MET KLEUTERS

een activiteitenprogramma

agnes de graaff

jitty miedema

agnes wolbert

nynke de jong

3e druk

stichting het kind in de buurt

Samsom HD Tjeenk Willink Alphen aan den Rijn 1995

Colofon:

Lay out: **Leen van Geert - Waegeman**

Illustraties: **Paul van Geert**

Druk en afwerking: Samsom Sijthoff grafische bedrijven bv

Deze publikatie kwam tot stand met subsidie van de Bernhard van Leer Foundation

CIP-gegevens

ISBN 90 6092 795 8

NUGI 722

© 1994 Stichting Het Kind in de Buurt, Groningen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie, opname, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 j^o het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van een of meer gedeelten van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich te richten tot: Samsom H.D. Tjeenk Willink, Postbus 316, 2400 AH Alphen aan den Rijn.

INHOUDSOPGAVE

feest	rood	circusvoorstelling	35
		schminken	36
pasen	rood	circusaffiche plakken	37
		bewegings/fantasiespel	38
verhaal	1	feest	rood
liedje	2	verhaal	39
paasmutsen maken	3	liedje	40
ketting rijgen	4	feestmuts maken	41
papieren eieren beplakken	5	taartjes maken	42
eieren verven	6	vlaggetjes maken	43
eieren zoeken	7	kadootjes inpakken	44
haasje spelen	8	verkleedpartij	45
reuzenpaasei versieren	9	speelzaal versieren	46
paasoptocht	10	samen spelletjes doen	47
versje het ei	11	fantasiespel	48
sinterklaas	rood	jaargetijden	groen
verhaal	12	lente	groen
liedje	13	verhaal	1
mijter versieren	14	liedje	2
zak met kadootjes plakken	15	zonnetjes maken	3
schminken	16	bloemen maken	4
bewegings/fantasiespel	17	vlieders maken	5
versje sint en raadseltje	18	zonnehoeden maken	6
kerst	rood	tuinkers zaaien	7
verhaal	19	wandelen	8
liedje	20	fantasiespel	9
kerstboomversieringen	21	bewegingsspel	10
lichtpotjes maken	22	zomer	groen
kerstbal maken	23	verhaal	11
kerstkaartjes maken	24	liedje	12
kerstman maken	25	zonnetjes maken	13
kerstboom versieren	26	kaartjes maken	14
kerstmobiel maken	27	ijsjes plakken	15
bewegings/fantasiespel	28	zonnebril maken	16
circus	rood	bellen blazen	17
verhaal	29	zandtaartjes maken	18
liedjes	30	tent bouwen	19
feestmuts maken	31	fantasiespel	20
circustent maken	32	herfst	groen
circusdieren kleuren	33	verhaal	21
balonnen plakken	34	herfstboom maken	27
liedje zingen	22	herfstprodukten zoeken	28
ketting rijgen	23	lampionoptocht	29
wolk plakken	24	bewegings/fantasiespel	30
lampion maken	25	versje kabouterje en herfst	31
stempelen met gedroogde bladeren	26		

versje regen en spinnetje	32		
winter	groen	ziek zijn	geel
verhaal	33	verhaal	36
liedje	34	liedje	37
vuurwerksterretjes maken	35	tanden wit verven	38
sneeuwballen maken	36	knuffeldier verplegen	39
sneeuwpop maken	37	doktersspullen plakken	40
sneeuwbus plakken	38	doktersspuit inkleuren	41
sneeuwramen maken	39	doktertje spelen	42
winterlandschap plakken	40	fruitmand plakken	43
oliebollenbeslag maken	41	excursie tandarts	44
bewegings/fantasiespel	42	samen pop verplegen	45
		versje rits rats roets	46
mensen	geel	gezin	geel
lichaam	geel	verhaal	47
verhaal	1	liedje	48
liedje	2	moederdag	49
ketting rijgen	3	stempelen voor oma/opa	50
handen stempelen	4	familie plakken	51
pop aankleden met stof	5	rammelaar maken	52
haren plakken	6	bezoek oma/opa speelzaal	53
vloerpop inkleuren	7	fantasiespel vaders/moeders	54
schminken/opmaken	8	lotto leggen	55
bewegingsspel	9	fantasiespel bij opa/oma op bezoek	56
kleren	geel	dieren	paars
verhaal	10	vogels	paars
liedje	11	verhaal	1
stropdas maken	12	liedje	2
pop aankleden	13	nestjes plakken	3
verkleeden	14	pinofiguur	4
kollage kleren	15	vogel tekenen	5
		vogel maken	6
eten	geel	vogel plakken	7
verhaal	16	reuzenpapegaai verven	8
liedje	17	eendjes kijken	9
appels maken	18	fantasiespel vogels spelen	10
stempelen met aardappels	19	dieren	paars
boterham beplakken	20		
kleien	21		
pannekoeken bakken	22		
bewegingsspel	23		
eendjes voeren	24		
fantasiespel	25		
voelen/ruiken	geel		
verhaal	26		
liedje	27		
tovertekening	28		
zaagselphantasie	29		
zeep-tekening	30		
slang maken	31		
voeten verven	32		
ruikspelletje	33		
voelspelletje	34		
zandwatertafel	35		

verhaal	11
liedje	12
schildpad maken	13
schaapjes wol geven	14
dier inkleuren	15
dieren boetseren	16
dieren kijken	17
egeltje maken	18
dierenkollage	19
bewegings/fantasiespel	20

omgeving oranje

huis oranje

verhaal	1
liedje	2
huis opknappen	3
raamversiering maken	4
tv plakken	5
bloemen maken	6
kleren wassen	7
fantasiespel badkamer	8
keuken plakken	9
bewegings/fantasiespel	10

gebouwen oranje

verhaal	11
liedje	12
flats verven	13
torenflat maken	14
molen maken	15
ramen en deuren sjabloneren	16
buiten kijken naar gebouwen	17
stad bouwen	18
zandkastelen bouwen	19
bewegingsspel	20

verkeer oranje

verhaal	21
liedje	22
bootjes maken	23
auto plakken	24
bussen beplakken	25
stoplicht kleuren	26
kollage plakken	27
boot bouwen	28
wandelen op straat	29
fantasiespel treinreis	30

verschillen blauw

kleuren blauw

verhaal	1
liedje	2
slinger maken	3
fruit beplakken	4
sierpapier maken	5
mutsen maken	6
zwaaislingers maken	7

kleurentoren bouwen	8
kleurenzoekspel	9

groot en klein **blauw**

verhaal	10
liedje	11
rondjes plakken	12
olifant en muis verven	13
sorteespel groot/klein	14
kollage maken	15

licht en donker **blauw**

verhaal	16
liedje	17
sterrennacht plakken	18

VOORWOORD

Dit activiteitenprogramma "Werken en spelen met peuters" is ontwikkeld door Stichting "Het Kind in de Buurt" te Groningen. Deze stichting is eind 1985 opgericht in samenwerking met de vakgroep Ontwikkelingspsychologie van de Rijksuniversiteit te Groningen.

De financiering is afkomstig van de Bernard van Leer Foundation, een internationaal fonds dat geld beschikbaar stelt voor projecten die zich richten op ontwikkelingsstimulering van jonge kinderen.

De stichting "Het Kind in de Buurt" heeft voor een ruime project-opzet gekozen waarbinnen zowel jonge kinderen en hun ouders als jongeren (eventueel toekomstige ouders) betrokken worden.

De algemene doelstelling van de stichting is: de ontwikkelingsmogelijkheden van jonge (kansarme) kinderen te vergroten. Deze doelstelling tracht zij te realiseren door het direct stimuleren van de peuters, het geven van voorlichting en ondersteuning aan de ouders van deze kinderen om een optimale opvoedingssituatie te doen ontstaan, en het opstellen van een onderwijsprogramma voor leerlingen van het lager beroepsonderwijs en het kort middelbaar beroepsonderwijs, waarmee geprobeerd wordt hun kennis over kinderen, opvoeding, kinderopvang enzovoort te vergroten.

Dit activiteitenprogramma is oorspronkelijk ontwikkeld voor het Kindercentrum, onderdeel van de Stichting Kinderopvang te Stadskanaal. Dit kinderdagverblijf biedt dagopvang voor kinderen van 6 weken tot 4 jaar.

Aan de totstandkoming van de definitieve versie van het activiteitenprogramma hebben de volgende peuterspeelzalen hun medewerking verleend:

- de Takomst (Leeuwarden)
- de Krobbekule (Buitenpost)
- de Wigwam (Groningen)
- Kermit (Groningen)
- Stadskanaal (Stadskanaal).

Deze peuterspeelzalen hebben intensief met het activiteitenprogramma gewerkt, waarna ze waardevolle suggesties hebben toegevoegd. Zij hebben onder andere gelet op de volgende vragen: zijn de activiteiten duidelijk beschreven, sluiten de activiteiten aan bij het nivo van de peuter en zijn de activiteiten haalbaar binnen een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf? Een woord van dank voor hun enthousiaste inzet is hier op zijn plaats.

Daarnaast wil de Stichting de volgende personen voor hun werkzaamheden bedanken:

Paul van Geert voor het lay-out ontwerp en de geëigende, soms ludieke manier waarmee hij de illustraties vorm heeft gegeven en waarbij iedere activiteit door een specifieke illustratie wordt ondersteund.

Leen van Geert-Waegeman voor de definitieve uitwerking van vormgeving en zetwerk en de waardevolle aanvulling van vele "Suggesties".

Gerrit de Boer en **Nynke Hoitsma** voor het zingen van de kinderliedjes en de daarbij behorende muzikale begeleiding op de cassette (die bij de uitgeverij van dit boek verkrijgbaar is).

Lies Curvers, medewerkster van de Openbare Bibliotheek Groningen, voor haar aanvullingen op de boekenlijst. Zij heeft nieuwe uitgaven, die aansluiten bij de thema's, aan de lijst toegevoegd.

De stichting Kind in de Buurt dankt de auteurs:

Agnes de Graaff en **Agnes Wolbert** die aan de basis hebben gestaan van de tot standkoming van het activiteitenprogramma. Naar aanleiding van literatuuronderzoek zijn door hen de ontwikkelingsgebieden geselecteerd en werd gekozen voor de huidige opzet van het activiteitenprogramma. Ook zijn de thema's en het merendeel van de beschreven activiteiten door hen bedacht.

Jitty Miedema voor het voeren van de eindredactie. Evenals haar mede-auteurs heeft zij een aandeel gehad in het bedenken van activiteiten. Daarnaast heeft zij zich voornamelijk beziggehouden met het onderzoek naar de uitvoerbaarheid van het activiteitenprogramma. Door haar is onderzocht in hoeverre het programma werkbaar is. Naar aanleiding van deze ervaringen heeft zij het programma bijgesteld en toepasbaar gemaakt voor vele gebieden waar met jonge kinderen wordt gespeeld en gewerkt.

Tijdens haar praktijkervaringen bleek overigens dat voor een optimale uitvoering van het activiteitenprogramma de houding van de leid(st)ers van groot belang is. Daarom is door haar een videotraining ontwikkeld die tot doel heeft de responsieve houding van leid(st)ers te bevorderen.

Nynke de Jong, die voor de derde druk een geheel nieuwe inleiding heeft geschreven, waarbij ze haar ervaringen als peuterleidster heeft gecombineerd met haar kennis en inzicht als pedagoge.

Tenslotte dankt de Stichting uitgeverij **Samsom H.D. Tjeenk Willink** voor haar bereidheid een derde druk van dit werkboek te verzorgen en uit te geven.

Werken met peuters kan enorm boeiend en afwisselend zijn. Of je het nu als leidster in een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal doet, als gastouder of als buurthuiswerker. Peuters zijn zich konstant aan het ontwikkelen. Ogenscheinlijk spelenderwijs en zonder moeite. Om als het ware met je neus bovenop die ontwikkeling te zitten en eraan mee te mogen helpen, dat vooral maakt het werken met jonge kinderen zo interessant.

Maar zelfs voor de meest bedreven groepsleidster in een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal is het niet altijd allemaal rozegeur en maneschijn. Het uitvoeren van activiteiten met peuters kan heel leuk en leerzaam zijn voor zowel leidster als peuter, maar het valt soms niet mee om steeds maar weer nieuwe bezigheden te verzinnen. De lampion met Sint Maarten, de Zwarte-Pietemutsen voor het Sinterklaasfeest en het kandelaartje vlak voor de Kerst, dat lukt allemaal nog wel. Maar wat te doen in al die andere maanden van het jaar? Een uitbreiding van de gebruikelijke thema's en activiteiten is voor veel leidsters heel welkom. "Werken en spelen met peuters" is o.a. geschreven om in deze behoefte te voorzien.

■ Werken en spelen met peuters

Wat is het?

Het is een boek vol ideeën en mogelijkheden om met groepen peuters (2½ - 4 jaar) themagewijs aan het werk te kunnen gaan. Aan de hand van een groot aantal spelletjes en activiteiten geeft het boek een keur van ideeën om de kinderen spelenderwijs hun omgeving te laten ontdekken. Deze activiteiten vormen een handige basis waarop creatief en vrij gevarieerd kan worden.

Voor wie is het boek geschreven?

Het activiteitenprogramma "Werken en Spelen met Peuters" kan in de eerste plaats gezien worden als een werkboek, geschreven voor peuterleid(st)ers in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen die gericht met kinderen willen werken. Naast deze beroeps-groep zijn er ook andere groepen werkers voor wie het boek een leidraad of aanvulling op hun werk met peuters kan betekenen, zoals gastouders, club- en buurthuisleiding, etcetera.

Het doel van "Werken en Spelen met Peuters" De in het programma beschreven activiteiten sluiten nauw aan bij de leefwereld, de belangstelling en de mogelijkheden van peuters. Via tal van speelse bezigheden krijgt het kind de kans allerlei aspecten en mogelijkheden van zijn omgeving te ontdekken. Spelenderwijs wordt de peuter zo ondersteund in het onder de knie krijgen van allerlei vaardigheden die te maken hebben met taal, sociaal spel, werkhouding en exploratie.

Daarnaast probeert het boek, door middel van een uitgebreide inleiding en praktische aanwijzingen, leid(st)ers nog meer oog te laten krijgen voor de manier waarop een peuter duidelijk maakt wat hij wil en kan, en hoe zij daarop in zou kunnen gaan.

Hoe is het het programma opgezet?

Het programma bestaat uit twee delen, een hand-leiding en een serie van 220 activiteiten. In de handleiding worden de ontwikkelingsgebieden taal, sociaal spel, werkhouding en exploratie beschreven en de manier waarop de leidster deze gebieden in haar werk kan ondersteunen. Verder wordt ingegaan op het werken met thema's en wordt uit de doeken gedaan hoe de leidster, onder andere met behulp van een praktisch stappenschema, een activiteit voor kinderen kan opzetten en vervolgens uitvoeren. Hierbij moet niet alleen aan de beschreven activiteiten uit het activiteitenprogramma gedacht worden, maar ook aan zelf bedachte thema's en activiteiten.

thema's: Daarna volgen 220 beschrijvingen van activiteiten, gegroepeerd rond 6 hoofdthema's.

De 6 hoofdthema's zijn onderverdeeld in een 24-tal onderwerpen, die elk zo'n 10 activiteiten bevatten. Verschillende aspecten van een thema kunnen zo op verschillende manieren aan de orde komen.

Door de opzet in thema's, die niet alleen aansluiten bij de leefwereld van de peuters, maar ook bij het jaarritme van seizoenen en belangrijke feestdagen, kan het boek het hele jaar door als leidraad gebruikt worden.

activiteiten: De meeste thema's bestaan uit een serie van:

2 taalactiviteiten: hiertoe behoren het voorlezen of vertellen en het leren van een liedje

4 tafelactiviteiten: activiteiten waarbij het kind individueel aan tafel bezig is met verven, plakken, boetseren, enzovoort

4 groepsactiviteiten: hierbij ligt het accent op het samen bezig zijn met bewegings- en fantasiespel, kollages plakken en uitstapjes maken.

Bij de beschrijvingen van de activiteiten is gekozen voor een praktische opzet. Elke activiteit staat in "kookboekvorm" op een aparte bladzijde beschreven. Kort en bondig worden steeds het benodigde materiaal en de voorbereidingen aangegeven. Puntsgewijs komt vervolgens helder en overzichtelijk de uitvoering aan de orde, met aandacht voor de houdingsaspecten die daarbij van belang zijn.

Alle activiteiten in het programma sluiten aan bij de belangrijke ontwikkelingsgebieden van taal, sociaal spel, werkhouding en exploratie. Naar keuze kunnen de leid(st)ers daarin zelf wisselende accenten leggen.

Hoe is dit programma te gebruiken?

De bedoeling van deze map is absoluut niet om kinderen een ratjetoe van activiteiten aan te bieden en ze daarmee zoveel mogelijk bezig te laten zijn. Het allerbelangrijkste doel van deze map is, te zorgen dat het kind tot zijn recht komt en zich prettig voelt. Dat betekent dat niet de activiteit, maar het kind centraal moet worden gesteld.

De activiteit is geen doel op zich, maar een middel om de ontwikkeling van het kind te ondersteunen en te stimuleren. Je zult eerst goed naar het kind moeten kijken, en het goed in moeten schatten, om vervolgens een bij het kind passende activiteit uit te zoeken, zodat je hem niet dwingt tot iets waar hij niet aan toe is, of wat hij niet wil.

Het is de bedoeling, dat leidsters naar aanleiding van het activiteitenprogramma veel ervaring opdoen in het uitvoeren van activiteiten met peuters. Op den duur kan dit ertoe leiden dat de leidster het uiteindelijk ook aandurft om zelf thema's te bedenken, er activiteiten bij te zoeken en die met de peuters uit te voeren.

Allereerst moet het activiteitenprogramma dan ook beschouwd worden als een **leidraad** voor hoe je met peuters zou kunnen werken. Zoals hiervoor beschreven bestaat het activiteitenprogramma uit 24 thema's. Voor een kinderdagverblijf zijn dit voldoende thema's om een heel jaar mee te kunnen werken. In een peuterspeelzaal zou je met deze hoeveelheid thema's twee jaar vooruit kunnen. De ervaring is dat binnen de kinderopvang, waar kinderen meerdere dagdelen per week komen, twee weken met een thema gewerkt kan worden. In een peuterspeelzaal, waar peuters doorgaans twee dagdelen per week komen kan vier weken met een thema gewerkt worden. Voor pas beginnende leidsters of stagiaires biedt het programma zo een *houvast* voor activiteiten met kinderen.

Het activiteitenprogramma kan echter door verschillende leidsters gebruikt worden. De meer ervaren leidsters zullen de beschrijving van een activiteit misschien te uitvoerig vinden en soms voor de hand liggend. Toch kan het hun op ideeën brengen om een activiteit op een andere wijze aan te bieden en uit te voeren dan ze gewend zijn. Daarnaast kan het hun wellicht een aantal nieuwe activiteiten bieden. Voor deze groep leidsters is het programma eerder een **naslagwerk**.

Verder kan het boek een functie hebben bij **kontakten met ouders**. Het activiteitenprogramma kan heel goed centraal gesteld worden op een ouderavond op het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal. De ouders krijgen door middel van het programma een goed beeld van wat de kinderen doen. Eventueel zou je er een activiteit uit kunnen pikken en die door de ouders laten uitvoeren.

Een volgende stap is om hen bij het werken met thema's te betrekken. Ze kunnen bijvoorbeeld hun kinderen helpen bij het verzamelen van materialen die bij het thema horen waar ze op dat moment mee bezig zijn. Bovendien kan een thema de ouders aan ideeën helpen over wat ze met de kinderen gaan doen in het weekend. Als bijvoorbeeld rond het thema "Dieren" gewerkt wordt, ligt het voor de hand om eens samen naar de kinderboerderij te gaan.

Door middel van een activiteit probeer je het kind in zijn ontwikkeling te stimuleren en tot zijn recht te laten komen. Om dit goed te kunnen doen is het voor de leidster belangrijk om inzicht te hebben in de ontwikkeling en de behoeften van het kind. Zoals al gezegd, uiteindelijk staat niet de activiteit, maar het kind centraal. Twee willekeurige kinderen vragen echter twee verschillende benaderingen. Ondertussen heb je wel veertien of zestien verschillende kinderen in je groep, kinderen van verschillende leeftijden, van uiteenlopend ontwikkelingsniveau en met aparte wensen. Het is niet gemakkelijk om met al deze dingen rekening te houden. Op de volgende bladzijden wordt verder ingegaan op groepsopvoeding, ontwikkelingsniveaus en ontwikkelingsgebieden.

Peuters in de groep

Als je alle kinderen evenveel aandacht probeert te geven op alle momenten van de dag, zul je door de bomen het bos niet meer zien. Anders gezegd: door alle peuters de groep niet meer zien. Op sommige momenten kom je er niet onder uit om de hele groep aan te spreken als je iets duidelijk wilt maken.

Stel je voor dat je een liedje wilt gaan zingen met de groep. Net als je wilt beginnen, zijn er twee kinderen die je aandacht vragen. De een vraagt of hij buiten mag gaan spelen en de ander loopt van zijn plaats af en gaat naar de poppenhoek.

In zo'n situatie is het niet aan te raden om op de individuele behoeften van deze twee kinderen in te gaan, omdat je daarmee aan de rest van de groep en aan je eigen plannen voorbij zou gaan. Verder zou het waarschijnlijk ook niet bijdragen aan de rust in de groep.

Daarom is het het beste om je even kort tot de betreffende kinderen te wenden en te zeggen dat jullie een liedje gaan zingen en dat al die andere dingen later wel weer aan bod komen.

Het is goed voor een kind om mee te maken dat hij rekening moet houden met anderen en dat niet alle aandacht voor hem bestemd is. Later, als hij ouder is, zal hij meer en meer als deel van een groep functioneren. Als hij daar in zijn vroege jeugd niet al mee kennis heeft gemaakt, zal het hem wel heel rauw op het dak vallen als hij het dan plotseling wel moet.

Jij bent er voor de kinderen. Maar dat houdt niet in dat je de kinderen altijd hun zin moet geven. De kinderen moeten niet alleen rekening houden met elkaar, maar ook met jou. Als jij bijvoorbeeld niet zo fit bent en de kinderen komen precies dan met het prachtige idee om muziek te maken op toeters en trommels, dan is het niet raar om aan hen te vragen of ze dat misschien een andere keer willen gaan doen. Desnoods vertel je erbij dat je je niet helemaal lekker voelt.

Naast momenten waarin het accent op de groep ligt (verhaaltje voorlezen, zingen en kringspelletjes), zijn er momenten te over waarin je de kinderen individueel kunt benaderen. Dit zal vooral het geval zijn bij het "vrij spelen", waarbij elk kind zijn eigen bezigheden uitkiest. Er zal dan genoeg gelegenheid zijn voor gesprekjes en persoonlijke aandacht.

Ontwikkelingsniveaus

Soms lopen de dingen anders dan je voor ogen had, zoals blijkt uit het volgende voorbeeld:

Je bent bezig met het thema "dieren". Voor vandaag staat de activiteit "Pino plakken" op het programma (thema: dieren, blz *****). De vellen papier met de daarop getekende Pino-figuren, de lijm, de lijmkwastjes en de stukjes stof liggen op tafel, en de kinderen gaan na een korte uitleg van jou aan de gang.

De oudere peuters (vanaf ongeveer drie jaar) voeren de activiteit precies zo uit als jij het voor ogen had. Netjes worden de stukjes stof ingesmeerd met de lijm en al even netjes worden ze vervolgens op de Pino-figuur geplakt. Je voelt je tevreden. De kinderen zijn lekker bezig en er hangt een fijne sfeer.

Maar oei... de jongere peuters komen nu ook flink op dreef. Nadat ze eerst flink met de kwastjes in de lijm hebben geroerd, nemen ze de stukjes stof en de vellen papier onder handen. De stof wordt uitgebreid beklieperd met de lijm en de Pino-figuur zwemt binnen de kortst mogelijke tijd in een zee van kindvriendelijk plaksel. Van de activiteit zoals jij die voor ogen had, komt bij deze kinderen niet zoveel terecht.

Moet je nu de conclusie trekken dat de activiteit mislukt is omdat de jongere kinderen niet zo aan het werk waren als jij voor ogen had? Nee dus. Zolang jij ze lekker hun gang hebt laten gaan, is alles juist prima verlopen.

Het hele spektakel zoals hierboven is beschreven, heeft zijn oorzaak in het verschil in ontwikkeling van de kinderen. De oudere peuter doet het niet beter en de jongere peuter niet slechter. Ze functioneren op een verschillend ontwikkelingsniveau. De oudere peuter heeft waarschijnlijk met veel plezier de Pino-figuur geplakt, terwijl de jongere peuter heel veel lol beleefde in het smeren en het klieperen met de lijm.

Past de activiteit bij het ontwikkelingsniveau van alle kinderen? Dat is een van de eerste vragen die je jezelf eerst moet stellen bij de voorbereiding. Het is belangrijk ervoor te zorgen dat een activiteit zo opgezet wordt, dat kinderen van verschillende ontwikkelingsniveaus ermee kunnen werken. En vooral dat je de kinderen de ruimte laat en geeft om op hun eigen gebied manier bezig te zijn.

Ontwikkelingsgebieden

De ontwikkeling van kinderen kun je bekijken aan de hand van vier belangrijke ontwikkelingsgebieden:

- taal
- sociaal spel
- werkhouding
- exploratie

Deze vier ontwikkelingsgebieden hangen nauw met elkaar samen en zijn vaak moeilijk van elkaar te onderscheiden. Een kind dat bijvoorbeeld enthousiast samen met andere kinderen een tikspel doet, is op dat moment vooral met sociaal spel bezig, maar zijn werkhouding speelt ook een rol, omdat hij zich waarschijnlijk concentreert op het spel en gemotiveerd bezig is.

De peuter die gezellig samen met zijn vader een prentenboek bekijkt, waarbij hij vertelt wat de verschillende plaatjes in het boekje voorstellen, is bezig met taal, sociaal spel, werkhouding en exploratie. Taal, omdat hij de verschillende plaatjes in het boek benoemt; sociaal spel, omdat hij het gezellig samen met zijn vader doet. Hij is ook met zijn werkhouding bezig, omdat hij zich probeert te concentreren; en er is sprake van exploratie, omdat de peuter met behulp van het boekje zijn wereld ontdekt.

Ondanks de onderlinge verwevenheid van de vier ontwikkelingsgebieden is het handig om het onderscheid te maken, omdat dit een handvat geeft om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het kind.

zestiende maand zegt het kind zijn eerste echte woordjes; woordjes waar hij zelf echt de betekenis van begrijpt. Doordat het spraakapparaat (stembanden, keel, tong en lippen) bij een klein kind nog in ontwikkeling is, zal zo'n woordje meestal nog niet zo duidelijk klinken. Maar het kind weet wel degelijk wat hij bedoelt als hij "hagesag" zegt in plaats van "hagelslag". Totdat het kind zo'n vier à vijf jaar oud is, zullen dit soort "versprekingen" nog regelmatig voorkomen. Een "foute" uitspraak van een woord wil dus absoluut niet zeggen dat het kind het woord niet begrijpt of dat hij iets fout doet.

Het is heel vertederend om de eerste woordjes van een kind te horen. Deze woordjes betekenen een grote stap in de ontwikkeling van zijn denken. Ze geven aan dat het kind verbanden ziet tussen klanken en dingen. We zeggen in dit verband dat het kind "in symbolen begint te denken".

De eerste woordjes van een kind slaan meestal op iets dat concreet in zijn omgeving aanwezig is. Bijvoorbeeld "papa", "mama" of "poes". Als het kind eenmaal zijn eerste woordjes heeft gezegd, gaat het heel snel. Rond zijn tweede verjaardag begrijpt hij al tweehonderd tot driehonderd woorden, die hij overigens nog lang niet allemaal kan uitspreken. In deze periode spreekt het kind nog in telegramstijl. Hele zinnen worden door een kind uitgedrukt in een enkel woordje. Met een vragend "eten?" kan worden bedoeld: "Gaan we nu eten?"

Als het kind een jaar of twee is, wordt de volgende belangrijke stap in de taalontwikkeling gezet: de peuter gaat tweewoord-zinnen gebruiken. Alleen de belangrijkste woorden staan erin, geen woorden die tijd, kleur of hoeveelheid aanduiden. Een voorbeeld van zo'n zinnetje is: "Poes sape" ("De poes slaapt"). Niet veel later gebruikt de peuter ook driewoord-zinnen.

Vanaf tweeëneuhalf à drie jaar wordt het taalgebruik van de peuter enorm gevarieerd. Hij gaat meervoudsvormen, verkleinwoorden en werkwoordsvormen gebruiken. Aan het gebruik van die werkwoordsvormen kun je zien dat hij allerlei taalregels aan het ontdekken is. Het grappige is, dat die ontdekking vaak blijkt uit foute vervoegingen van sterke werkwoorden, zoals "Ik loopte". De taalregels hoeven niet schools aangeleerd te worden; dit gaat overal ter wereld vanzelf, door de goede voorbeelden om het kind heen.

Het verzinnen van rijmwoorden en nieuwe woorden is bij kinderen vanaf een jaar of drie een favoriete bezigheid. Prachtige creaties als "bloemwaterzeef" (gieter) en "de thermometer van het papier" (liniaal) komen zo tot stand. Dat het kind dit zonder enige aansporing zo enthousiast doet, geeft aan dat hij een natuurlijke interesse voor taal heeft en er veel lol aan beleeft om ermee bezig te zijn.

Vlak voordat een kind gaat slapen of wanneer hij net wakker geworden is, kun je horen hoe hij aan het spelen is met taal. Hij oefent dan klanken en woorduitbreidingen, is aan het rijmen en verandert woordjes. Dit verschijnsel noemen we de bedmonoloog. We zien het ook wel eens als hij alleen en intensief met iets aan het spelen is. Deze vorm van taalgebruik dient niet voor de communicatie met andere mensen; de creativiteit wordt de vrije loop gelaten.

Vanaf drie jaar gaat de peuter van driewoord-zinnen over op meerwoord-zinnen. Nu begint langzamerhand ook de periode die ouders, en natuurlijk ook leidsters, nog lang zal heugen: de peuter stelt te pas en te onpas "waaromvragen".

Een konversatie kan dan ongeveer zo klinken:

Peuter: "Wat doe jij?" Leidster: "Ik doe mijn jas aan." Peuter: "Waarom?" Leidster: "Omdat ik naar huis ga."

Peuter: "Waarom?" Leidster: "Omdat ik thuis ook nog kinderen heb die ik moet verzorgen." Peuter: "Waarom?"

De peuter komt zo het hoe en waarom van de dingen die hij in zijn directe omgeving ziet, te weten. Maar dit is niet de enige reden voor de waarom-vragen. Vragen waarin de peuter vraagt naar het "wie", "wat" en "waar" van de dingen om hem heen zijn makkelijker te begrijpen voor hemzelf. Een woord als "waarom" is moeilijker. Door vragen te stellen met "waarom" erin, zoekt hij uit wanneer je zo'n vraag eigenlijk moet stellen.

Ondertussen ontdekt het kind dat hij de aandacht van zijn omgeving kan trekken door het vertellen van verhalen en gebeurtenissen. Deze aandacht wordt nog bijzonderder als hij vieze woorden als "pies" en "poep" zegt.

Wanneer het kind de leeftijd van vier jaar bereikt heeft, is zijn taalgebruik heel uitgebreid en gevarieerd. Hij kent nu zo'n 5500 woorden, waarvan hij zo'n 900 actief spreekt. Zijn taalgebruik is, wat betreft de woordenschat en de beheersing van taalregels, grotendeels te vergelijken met dat van een volwassene.

In de jaren die volgen is er nog wel ontwikkeling; de woordenschat zal uitgebreid worden en de kennis van taalregels wordt nog wat groter, maar van een enorme, sprongsgewijze taalontwikkeling zoals die in de eerste vier jaar te zien was, zal nooit meer sprake zijn.

Taal met kinderen

Bij veel volwassenen roept de term "taal" kriebelige gevoelens op. Het doet denken aan school en diktees. De kinderen tussen de tweeënehalf en vier jaar, waar jij mee te maken hebt op het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal, hebben er absoluut geen moeite mee om zich bezig te houden met taal. Zonder dat ze ertoe gedwongen worden, zullen ze met veel lol heel creatief met taal omgaan.

Vanaf ongeveer hun derde verjaardag vinden kinderen het heerlijk om allerlei woorden te bedenken. Dat kunnen rijmwoorden zijn, maar "vieze woordjes" zijn op een gegeven moment veruit favoriet. Zodra ze hun taal ook maar een beetje beheersen vertellen ze elkaar en jou hele verhalen vol fantasie en spannende gebeurtenissen.

Dit alles gebeurt heel spontaan; kinderen hoeven er niet bewust moeite voor te doen. Als jij gewoon net zo spontaan reageert en ingaat op hun verhalen en woordspelingen, ben je al een heel eind met wat je met een chique uitdrukking "het stimuleren van de taalontwikkeling bij kinderen" kunt noemen.

Dit ondersteunen van de taalontwikkeling begint al bij het omgaan met baby's. Je kunt al een heel simpel gesprekje met zo'n klein kindje voeren door te reageren op de geluidjes die het maakt. Zo'n simpele konversatie is voor het kind en voor jou een hele fijne bezigheid.

Naarmate het kind ouder wordt breid je dergelijke gesprekjes uit. Praat met het kind vooral over concrete, tastbare dingen die het in zijn omgeving meemaakt. Natuurlijk pas je je hierbij aan aan het niveau van het kind. Dat hoeft helemaal niet zo moeilijk te zijn. Volwassenen passen vaak vanzelf hun taalgebruik aan en vereenvoudigen automatisch hun zinnen, om het kinderen iets makkelijker te maken. De meeste leidsters en ouders gebruiken intuïtief deze "oudertaal".

De belangrijkste kenmerken van deze oudertaal zullen je waarschijnlijk wel bekend voor komen als je even bij jezelf nagaat hoe je tegen kinderen praat:

- Er wordt langzaam en duidelijk gepraat op iets hogere toon.
- Woorden als omdat, voordat en hoewel worden niet gebruikt.
- De zinnen zijn kort en eenvoudig.
- Het woordgebruik is eenvoudig.
- Zinnen en woorden worden regelmatig herhaald.

Als het kind de taal behoorlijk beheerst, is het goed om meer vraagvormen te gebruiken als je met hem praat. Als voorbeeld hiervan volgt nu een situatie op een peuterspeelzaal:

De peuters zijn vrij aan het spelen. Enkele kinderen rijden rond op een fietsje, een groepje speelt met de Duplo. De driejarige Ronald is bezig een heel hoog bouwsel te maken van al de Duplo-onderdelen die hij maar kan vinden. De leidster, Anne, bekijkt dat even en zegt: "Ben je een toren aan het bouwen, Ronald?" Ronald is ingespannen bezig en kijkt nauwelijks op. Hij zegt: "Nee hoor, dit wordt een kasteel." De leidster gaat er nu naast zitten, wijst naar het hoogste gedeelte van het kasteel in wording en vraagt: "Wat is dit dan?" Ronald kijkt nu wel op. Dat Anne dat nu niet ziet, denkt hij. Omstandig begint hij uitleg te geven. "Dat wordt de muur van het kasteel", wijst hij aan. "En daar komt een weiland voor de dieren. En dat is de garage."

Als er vragen worden gesteld aan het kind, zal hij gauw de neiging hebben om terug te praten en actief deel nemen aan het gesprek. De volwassene en het kind kunnen zich vervolgens goed op elkaar afstemmen. Door allebei vragen te stellen en te beantwoorden, toetsen ze als het ware of ze het over hetzelfde hebben en elkaar begrijpen.

Marjan van drieënehalf vertelt, dat ze gisteren met haar oudere broertje naar de speeltuin is geweest. Ze is er helemaal vol van. Ze heeft het vooral over de glijbaan waar ze ontelbare malen vanaf is gegleden. "En toen glijde ik zo heel snel naar beneden", zegt ze enthousiast. De leidster heeft geluisterd en vraagt: "En je broertje, gleed die net zo snel van de glijbaan af?" Waarop Marjan antwoordt: "Nee, ik ging veel sneller."

Zonder Marjan te onderbreken in haar geestdriftige verhaal heeft de leidster haar verbeterd, toen ze het werkwoord "glijden" verkeerd vervoegde. Nu heeft Marjan toch nog even het werkwoord in de goede vorm gehoord, zonder dat ze het gevoel heeft gehad dat ze iets fout deed. Als een kind een woord fout zegt is het beter dat je dat woord niet direkt verbeterd, maar in de juiste vorm in een ander zinnetje herhaalt.

Als je goed luistert naar wat een kind andere kinderen en jou te vertellen heeft, ben je al een heel eind op de

goede weg. Op datgene wat de kinderen naar voren brengen kun jij doorgaan. Zo kun je nieuwe woorden verbinden aan bekende woorden. Sandra van twee wijst naar de klok die aan de muur hangt en zegt ernstig: "Klok". De leidster gaat erop in: "Ja, goed zo, dat is een klok. Hoor eens... de klok tikt."

De oudste peuters van kinderdagverblijf "De Boskabouters" zijn vanmorgen naar de kinderboerderij geweest. Ze hebben het nog druk over alle dieren die ze daar gezien hebben. De leidster springt er handig op in: "Paarden en koeien zijn dieren. Wie kent er nog een ander dier?" Nou, dat is geen moeilijke vraag. De kinderen weten met elkaar een heleboel dieren op te noemen. Spelenderwijs heeft de leidster ze op deze manier gewezen op het begrip "dieren". Zo'n woord is een categorie waaronder een heleboel elementen vallen. Dit zogenaamde "categoriseren" is een eerste belangrijke stap naar abstract denken.

Het fruit en de appelsap zijn opgegeten en opgedronken, en alle peuters blijven nog even rond de tafel zitten. De leidster vertelt wat we zometeen gaan doen. Het is de bedoeling dat iedereen naar de bouwhoek gaat en iets gaat bouwen. Ze stelt een vraag: "Wat kun je allemaal bouwen?" Na enige aarzeling kunnen de kinderen daar wel op antwoorden. "Een huis, een brug, een toren".

Spelenderwijs leer je kinderen zo allerlei begrippen aan en help je mee aan het leggen van een goede basis in de taalontwikkeling.

ideeën van elkaar over en voegen daar weer eigen elementen aan toe. Dit wordt associatief spel genoemd. Kleine uitstapjes naar echt samen spelen zullen bij het ouder worden langzamerhand meer voorkomen.

Coöperatief spel

Vanaf zes jaar ligt de nadruk op samen spelen, waarbij regels een grote rol spelen. De regels zullen steeds ingewikkelder worden en alle facetten van sociale omgang worden bij deze vorm van spel geoefend.

Geen kind is gelijk. Dat merk je ook bij deze vormen van spel. Zo kan een driejarige peuter al een sterke voorkeur hebben voor samen spelen met andere kinderen. Daartegenover kan het voorkomen dat een zesjarig schoolkind heel graag en goed in zijn eentje speelt.

■ Hoe kun je sociaal spel stimuleren?

Bij een gezelschapsspel dat je samen met de kinderen doet, zoals memory, is het duidelijk dat je met sociaal spel bezig bent. Er zijn bepaalde spelregels, waar iedereen zich aan moet houden. Je moet je beurt afwachten, kaartjes pakken volgens de regels en tegen je verlies kunnen. Zo'n spel is bovendien op zichzelf al sociaal van aard, omdat het in een groep gespeeld wordt.

Bij andere spelletjes en voorvallen moet je het sociale accent zelf aanbrengen. Hierbij kun je denken aan spelen in de zandbak, eet- en drinkpauzes, feest vieren, spelen met dingen, fantasiespel, en vrij spel als puzzelen, plakken, tekenen, enzovoort. Voorbeelden van sociale accenten zijn: materiaal laten delen, samen iets maken, overleg uitlokken, elkaar laten helpen, etcetera. Als je het goed bekijkt is er bijna bij elke gelegenheid waar kinderen met elkaar in dezelfde ruimte zijn, sociaal spel mogelijk.

Probeer de kinderen in je groep eens te observeren. Een heel geschikt moment kan bijvoorbeeld het vrij buiten spelen van de kinderen zijn. Je kunt op verschillende zaken letten. Welke kinderen spelen veel samen? Zijn er kinderen die regelmatig ruzie met elkaar hebben? Het kan ook voorkomen dat een bepaalde peuter veel alleen speelt en niet goed aansluiting kan vinden bij de groep.

Op basis van de informatie die je hebt opgedaan kun je een volgende keer in de groep misschien dat ene kind subtiel bij de groep betrekken. Ook agressief gedrag vraagt om een voorzichtige aanpak. Kies niet te snel partij voor het belaagde kind, maar bekijk eerst zorgvuldig wat er precies gebeurt.

Een veel voorkomende situatie is die van een paar kinderen in de zandbak, die om de allergrootste schep ruziën. Als de strijd uiteindelijk afgelopen is en een van de kinderen heeft de schep in zijn bezit, dan zie je nog niet eens vijf minuten later, diezelfde schep ergens vergeten in een hoekje liggen.

Waar het bij dit type konflikt werkelijk om gaat, is niet de schep, maar het recht van de sterkste. Voordat je ingrijpt in een dergelijk geval moet je dus goed beseffen wat er zich precies afspeelt. Bespreek in ieder geval de situatie samen met de betrokken kinderen. Zo krijgen ze meer inzicht in hun eigen doen en laten, en kunnen ze proberen het geval zoveel mogelijk zelf op te lossen.

■ Wat is werkhouding?

Peuters kunnen op verschillende manieren bezig zijn met hun spel. De ene peuter kan tijden doorgaan met het stapelen van blokken, terwijl de ander eerst even naar de poppenhoek loopt, vervolgens even een boekje doorbladert en tenslotte nog even bij de blokkenhoek kijkt. In plaats van "werkhouding" kun je ook zeggen: "De manier waarop een kind bezig is met zijn spel of activiteit."

■ Waarom werkhouding?

Het geeft een kind voldoening en plezier om zelf een werkje tot een goed einde te brengen. Dit kan een plakwerkje zijn dat de groepsleidster als opdracht heeft opgegeven. Maar je kunt ook denken aan het plan van een kind om van blokken een hoge toren te bouwen, dat vervolgens ook inderdaad wordt uitgevoerd. Zo'n peuter laat dan een goede werkhouding zien.

Een prettige bijkomstigheid is, dat het kind het straks op de basisschool beter aan kan om een taak af te maken als hij in de periode daarvoor al een goede werkhouding heeft aangeleerd. Daardoor zal hij zich daar uiteindelijk beter op zijn gemak voelen.

Natuurlijk moet je bij het stimuleren van de werkhouding aansluiten bij de kinderen, en niet meer van ze vragen dan ze kunnen.

■ Werkhouding, motivatie en concentratie

Stel je voor dat je een schutting in je tuin hebt die er niet meer zo mooi uitziet en nodig aan een nieuw laagje verf toe is. Je bent niet zo gek op verven, maar je hebt het geld niet om het door iemand anders te laten doen. In dat geval zit er niets anders op dan om toch maar dat blik verf te kopen en het zelf te doen. Een dag later is de schutting weer prachtig groen en jij bent tevreden.

Het voorgaande laat zien dat je soms iets doet, ook al heb je er helemaal geen zin in. Het einddoel, in dit geval een mooie schutting, motiveert je om de activiteit uit te voeren.

Bij peuters werkt het eigenlijk precies hetzelfde. Als ze echt gemotiveerd zijn om iets te maken of te bereiken, zullen ze het meestal ook afmaken en uiteindelijk tevreden zijn.

Motivatie speelt dus mee bij een goede werkhouding. Je kunt twee vormen van motivatie onderscheiden: intrinsieke en extrinsieke motivatie.

Intrinsieke motivatie

Bij intrinsieke motivatie ligt de drijfveer om een spel

uit te voeren in het spelmateriaal zelf. Het kind vindt het prettig om met het spel of de taak bezig te zijn; of het mogelijke eindresultaat spreekt hem aan. Een peuter kan bijvoorbeeld uit zichzelf een potlood en een stuk papier pakken en een tekening maken. Geen enkele aanmoediging door ouder of groepsleidster is hiervoor

nodig geweest, de peuter deed het omdat hij het zelf graag wilde.

Extrinsieke motivatie

Bij extrinsieke motivatie wordt het kind door zijn omgeving verleid of gestuurd om een bepaald spel te doen en af te maken. Dit gebeurt in de vorm van complimentjes, aanmoediging of materiële beloning zoals snoep. Verder kan een kind onder druk gezet worden door middel van straf en dreiging.

Extrinsieke motivatie in de vorm van complimentjes is vaak effectief. Een kind dat bijvoorbeeld aan het verven is, maar niet tevreden is over het resultaat, kan na een enthousiast complimentje opeens van gedachten veranderen en weer vrolijk aan de slag gaan. Eigenlijk is in dit geval sprake van extrinsieke motivatie die, omdat het kind zich er prettiger door gaat voelen, uiteindelijk uitmondt in intrinsieke motivatie.

Koncentratie

Naast motivatie is het vermogen tot concentratie van

een kind van groot belang bij een goede werkhouding. Concentratie komt tot uiting in de tijdsduur waarin, en de inspanning waarmee een kind speelt. De peuter moet zijn aandacht op de activiteit kunnen richten, en die aandacht ook enige tijd vast kunnen houden, zonder steeds afgeleid te raken. Een goede werkhouding betekent dat de peuter een redelijke tijd met iets bezig kan zijn.

Stimuleren van een goede werkhouding

Er zijn verschillende manieren om de werkhouding van peuters te stimuleren:

Aanpassen aan het nivo van het kind

Een van de dingen die je altijd in de gaten moet houden als je met peuters werkt, is het nivo van de kinderen. Spreek een kind altijd op zijn eigen nivo aan en stel niet te hoge eisen. Zo raakt het kind niet bij voorbaat al ontmoedigd. Te lage eisen zijn echter ook niet goed; zij werken verveling in de hand. Het is de kunst elk kind op zijn eigen nivo aan te spreken; zo houd je zijn motivatie op peil.

Stapsgewijs werken

Peuters kunnen een langere, wat ingewikkelde taak

vaak niet in een keer overzien. Het is daarom aan te raden, bij peuters een activiteit in kleine doestapjes aan te bieden. Een leidster zal hiervoor een plan in haar hoofd moeten hebben, een plan met een vaste volgorde van kleine stapjes, waarin het eindpunt geleidelijk bereikt wordt.

Aanmoediging

Door het kind aan te moedigen en te prijzen als hij

met een werkje bezig is, zal hij nog meer plezier krijgen in wat hij doet. Probeer niet alleen de aandacht te vestigen op dat wat het kind maakt, maar ook op hoe hij ermee bezig is. Een opmerking als: "Wat ben jij lekker bezig" geeft het kind een fijn gevoel.

■ Wat is exploratie?

Zet een paar peuters die bevriend met elkaar zijn in een ruimte die vol ligt met allerlei speelgoed en andere materialen. Waarschijnlijk zullen ze eerst enthousiast rond gaan lopen en alles vluchtig bekijken. Ze verkennen op die manier de ruimte en komen zo aan de weet wat zich er allemaal in bevindt.

Daarna gaan ze het materiaal grondig onderzoeken en uitproberen. In deze ruimte bevinden zich grote schuimrubberen blokken. Zo'n blok voelt anders dan een gewoon houten blok en het is daarom logisch dat het kind dat schuimrubberen blok goed bevoelt en er in knijpt. Vervolgens is het te verwachten dat het kind uitprobeert of de blokken op elkaar gestapeld kunnen worden.

Door al deze handelingen verwerven de kinderen nieuwe informatie over hun omgeving. Dit noemen we exploratie.

■ Waarom exploratie?

Door zijn omgeving te onderzoeken, raakt een kind vertrouwd met het onbekende en leert hij zijn wereld te beheersen. Bij het exploreren oefent het kind automatisch allerlei vaardigheden die daarbij nodig zijn.

De peuter die voor het eerst op de schommel zit en probeert te schommelen, maakt kennis met die schommel en het aparte gevoel dat het bewegen daarop hem geeft. Tegelijkertijd oefent hij vanzelf de motorische vaardigheden die bij het schommelen nodig zijn: het strekken van de benen, het hangen aan de touwen en de verplaatsing van het gewicht.

■ Ontwikkeling in exploratie

Stapje voor stapje ontdekt het kind zijn omgeving. Elke ontdekking leidt tot de volgende. Een baby is al een groot deel van zijn tijd bezig met exploratie. De aandacht is op deze leeftijd vooral gericht op het eigen lichaam en het gezicht van de opvoeders. In het begin zal hij vooral exploreren door alles wat hij in zijn handen krijgt, in de mond te stoppen. Hij voelt dan met de mond.

Zodra een baby kan zitten en, nog wat later, kan kruipen, verandert zijn belevingswereld totaal, omdat hij vanaf dan alles vanuit een hoger gezichtspunt kan bekijken. En daardoor vallen er ook weer allerlei nieuwe dingen te exploreren.

Een volgende belangrijke stap in de ontwikkeling van een kind is het leren staan en lopen. Geweldige mogelijkheden openbaren zich dan voor hem. Niet alleen ziet hij alles nu vanuit een nog hoger perspectief, maar ook kan hij nu naar alles toelopen wat hij wil verkennen, onderzoeken en uitproberen.

Rond zijn derde verjaardag vervangt de peuter een deel van het exploratief gedrag door het stellen van vragen over nieuwe situaties, voorwerpen, of personen.

■ Twee vormen van exploratie

Er kunnen twee soorten exploratief gedrag onderscheiden worden. Ten eerste is er **exploratie in de breedte**, bijvoorbeeld het onderzoeken van een nieuwe kamer of het verschillende speelgoed vluchtig bekijken. Het is of het kind antwoord zoekt op de vraag: "Wat is allemaal aanwezig?"

De andere vorm is **exploratie in de diepte**, namelijk het grondig onderzoeken van één of enkele voorwerpen. Het kind kijkt wat het met het voorwerp kan doen, welke kleuren het heeft, hoe het voelt en ruikt, welke vorm het heeft en of het geluid maakt. Hij lijkt een antwoord te zoeken op de vraag: "Welke eigenschappen en mogelijkheden heeft dit?"

■ Aanzetten tot exploratief gedrag

De omgeving van een peuter moet hem uitdagen tot exploratief gedrag. Hij moet de mogelijkheid hebben om alles uit te zoeken en de dingen om hem heen moeten er aantrekkelijk uitzien. Hierbij kun je bijvoorbeeld denken aan duurzaam materiaal in mooie felle kleuren.

Het kind moet zijn fantasie kunnen gebruiken. Dit gaat minder goed bij voorgevormd speelgoed. Een speelgoedautootje biedt minder mogelijkheden dan een eenvoudig blokje. Verder moet er regelmatig variatie aangeboden worden. Dit kan gebeuren door nieuw speelgoed aan te bieden, maar het kan ook heel handig zijn om bekend speelgoed een tijdje weg te zetten en later weer aan het kind te geven. Je kan de aandacht van de peuter vestigen op nieuwe aspecten van de omgeving, of bijvoorbeeld op kleine details die het kind nog niet eerder had opgemerkt.

De opvoeder moet responsief zijn. Dit betekent dat je snel en effectief moet reageren op wat de kinderen doen. Hierbij stel je je in op het kind en ga je uit van wat het kind aangeeft. Je kunt zijn bezigheden afhankelijk van de omstandigheden de vrije loop laten of verder stimuleren.

Geef het kind voldoende ruimte en laat hem zijn gang gaan. Ook hier geldt weer dat je veel van het kind zelf laat afhangen. Bij een kind dat uit zichzelf al genoeg initiatieven neemt, is jouw stimulans niet nodig. Bij een wat afwachtend kind kan het juist heel goed werken om hem iets aan te bieden. Samen iets ondernemen geeft het kind steun. Als eerste overzichtelijke stap naar zelfstandige exploratie kan dat goed werken.

In een veilig en vertrouwd opvoedingsklimaat zal het kind eerder geneigd zijn om de omgeving te onderzoeken en allerlei dingen uit te proberen. Probeer daarom positief en bemoedigend op het kind te reageren. Positieve responsieve omgang met het kind kan voorkomen dat je later vaak corrigerend moet optreden.

Het leven van veel peuters speelt zich voornamelijk thuis en op de crèche af. Toch is hun wereldje alles behalve beperkt. Er gebeurt van alles en een peuter heeft er een volle dagtaak aan om dingen te ontdekken. Elke dag komt er een stortvloed van informatie op de peuter af, die hij moet zien te verwerken. Het werken met thema's kan een goed middel zijn om enige ordening in de brij aan te brengen.

Werken met thema's

Peuters hebben behoefte aan structuur en door middel van thema's kom je tegemoet aan deze behoefte. Door vanuit een thema te werken kun je de aandacht van de kinderen op één zaak richten.

Doordat de thema's zo goed aansluiten bij de leefwereld van de peuters, vormen ze een goede stimulans voor het aanleren van begrippen. De kinderen leren niet hap snap een aantal woorden; een heel cluster van woorden en begrippen komt aan bod. Het ene begrip kan gekoppeld worden aan het andere en zo krijgt het kind de mogelijkheid ze in hun samenhang te begrijpen en te onthouden.

Op veel kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en dergelijke is het nu al zo dat er in december rond de thema's Sinterklaas en Kerstmis wordt gewerkt. Een aantal weken lang wordt er intensief aandacht aan deze onderwerpen besteed in de vorm van het maken van werkjes, het zingen van liedjes en het vertellen van verhaaltjes. De hele ruimte wordt versierd en staat in het teken van het feest. Op deze manier ontstaat de sfeer die zo kenmerkend is voor de decembertijd.

Ook met andere thema's is het echter mogelijk een bepaalde sfeer te scheppen. Door dieper en langer op een thema in te gaan, gaat dit onderwerp echt voor de peuters leven en wordt er als het ware een nieuwe wereld gekreëerd. Dit draagt bij tot een goede sfeer in de groep.

In het geval van een kinderdagverblijf is het een idee om het hele verblijf erbij te betrekken. Alle groepen doen dan mee en het hele gebouw staat in het teken van een bepaald thema.

Een ander groot voordeel van het werken rond een thema is dat je het gericht kunt uitbreiden, op zo'n manier dat elk kind van elke leeftijd er wat aan heeft.

Thematisch werken kun je zo uitgebreid doen als je zelf wilt. Een goed idee is, om een thematafel in te stellen. Dat is een tafel die in het lokaal of in de gang staat, en waar alles opgelegd wordt wat betrekking heeft op het thema. Bij het thema "Herfst" bijvoorbeeld kun je een prachtige herfsttafel creëren vol bladeren, kastanjes, takjes, eikels en dingen die daarvan gemaakt zijn. Kinderen kunnen die materialen zelf zoeken en meebrengen, en ouders kunnen daarbij een handje helpen.

Zelf thema's bedenken

Je zult dit misschien een vreemde koptekst vinden. Je hebt immers een kant en klare serie thema's voor je neus liggen? Dat klopt. En als je de thema's en activiteiten zorgvuldig uitzoekt, waarbij je je steeds afvraagt of ze geschikt zijn voor jouw peuters, vormt het een goed hulpmiddel om de ontwikkeling van de peuters te ondersteunen en te stimuleren.

Maar alleen jij kunt het geschiktste thema met de bijbehorende activiteiten voor je groep uitzoeken. Daarbij is het activiteitenprogramma een goede basis. Jij weet het beste waar jouw peuters op dit ogenblik het meest in zijn geïnteresseerd. Daarom kun je heel goed zelf een aantal thema's bedenken en uitwerken.

Het programma helpt je daarbij op de goede weg en brengt je op ideeën, maar het mooiste zou zijn als je uiteindelijk helemaal zelf thema's en activiteiten bedenkt. Als dit lukt, heeft het programma zichzelf uiteindelijk bijna overbodig gemaakt en kan het verder dienen als naslagwerk om ideeën op te doen.

■ Bedenken van thema's

Het belangrijkste criterium waar een thema aan moet voldoen, is dat het aansluit bij de leefwereld van het kind. Grappig genoeg helpt dit criterium je op weg bij het bedenken van thema's.

Verplaats je bijvoorbeeld maar eens in een peuter van ongeveer drie jaar oud en probeer te bedenken wat hij allemaal beleeft. Wie en wat komt hij allemaal tegen, wat vindt hij leuk, wat vindt hij griezelig en wat voor bijzondere gebeurtenissen maakt hij mee?

Kijk vervolgens naar de peuters in de groep. Waar houden ze zich mee bezig? Wat voor spelletjes spelen ze? Wat doen ze bijvoorbeeld in de zandbak? En waar praten ze met jou over?

Verder kun je je bij het bedenken van een thema nog door de volgende aandachtspunten laten inspireren:

- actuele gebeurtenissen (thuis en op de groep)
- de tijd van het jaar
- beschikbaar materiaal en ruimte in de groep

Zonder veel moeite kun je langs deze weg een heleboel thema's bedenken. En uit het ene thema volgt vaak het andere. Schrijf al deze thema's eens op en je zult versteld staan hoeveel het er zijn.

Zo'n opsomming zou er ongeveer zo uit kunnen zien:

- de kinderboerderij
- familie
- de dierentuin
- de keuken
- de trein
- het bos
- jonge dieren
- de bakker
- kermis
- de grote school
- poppen en knuffels
- het weer
- de zandbak
- de tuin
- de speeltuin
- de vakantie

De activiteiten in deze map bieden houvast en structuur, maar het is niet de bedoeling dat je ze klakkeloos uitvoert. Het gaat er vooral om dat je in de gaten krijgt waar je allemaal op moet letten bij het uitvoeren van zo'n activiteit. Daarom wordt er stapsgewijs en duidelijk, met behulp van voorbeelden, verteld hoe je een activiteit op moet zetten, uit moet voeren en na afloop kan evalueren. Dit is een belangrijke steun bij het uitvoeren van de activiteiten die beschreven staan in de map, maar vooral bij het zelf bedenken en uitvoeren van nieuwe activiteiten.

— Bedenken van activiteiten

Iets helemaal zelf bedenken en vervolgens uitvoeren kan je enorme voldoening geven. En het enthousiasme dat je daarbij voelt zul je zeker uitstralen naar de kinderen. Het is heel boeiend om erachter te komen dat je de meest uiteenlopende activiteiten bij een en hetzelfde thema kunt bedenken.

Hierbij is het heel zinvol om het activiteitenprogramma te bekijken. Neem een willekeurig thema uit de map en kijk welke soort activiteiten erbij bedacht zijn. Zoals al gezegd zijn dat meestal twee taalactiviteiten, vier tafelactiviteiten en vier groepsactiviteiten. Dat is gedaan om met een thema meerdere ontwikkelingsgebieden te bestrijken. Je kunt deze indeling overnemen en/of als ruggesteun gebruiken bij je eigen indeling.

Tijdens het "brainstormen" over een thema zullen je vast en zeker al vaag wat ideeën voor activiteiten door het hoofd zijn gegaan. Probeer deze spontane invallen om te werken tot bruikbare activiteiten.

Laat je bij het bedenken van activiteiten inspireren door materiaal in je eigen groep en eventueel andere groepen. Stel dat je als thema "Het bos" gekozen hebt. Bekijk dan eens wat er in de kasten ligt aan puzzels, boeken en spelletjes die in meer of mindere mate betrekking hebben op het bos. In versjesboeken kom je vast en zeker ook wel iets over het bos tegen.

Laat je vooral niet weerhouden om bijvoorbeeld een oude puzzel met boomfiguurtjes te gebruiken waarop de kinderen eigenlijk al uitgekeken zijn. Door de invalshoek van het thema en jouw enthousiasme zullen de kinderen op een andere manier dan voorheen naar de puzzel kijken en weer belangstelling voor het stuk speelgoed krijgen.

Bij het werken rond een thema passeren steeds een aantal woorden en begrippen de revue. Als je eenmaal een thema uitgekozen hebt, ga dan eens na welke begrippen bij dit thema horen, in al hun vormen en uit elke invalshoek. Een leuke bijkomstigheid is, dat deze begrippen je kunnen inspireren tot het bedenken van activiteiten.

Neem bijvoorbeeld het thema "Speeltuin". Bij dit thema kun je denken aan begrippen als:

- glijbaan - glijden
- schommel - schommelen
- wipwap - wippen
- klimrek - klimmen

Met een aantal toepasselijke activiteiten kun je deze begrippen op meerdere manieren herhaaldelijk aan de orde laten komen en de kinderen er vertrouwd mee maken.

Bij sommige activiteiten zal het aanleren van nieuwe begrippen meer voor de hand liggen dan bij andere. Neem bijvoorbeeld het fantasiespel waarbij je samen met de kinderen speelt dat het heel warm is en dat jullie naar het zwembad gaan (Zomer: fantasiespel, blz *****). Terwijl jij dit spel leidt, kun je automatisch begrippen als "zomer", "warm", "badpak", "zwembad" en "zwemmen" aan de orde laten komen.

Bij het maken van zwaaislingers, waarmee vervolgens gezwaaid wordt, is dit minder logisch. Afgezien van de inleiding waarin je wel een paar begrippen kunt noemen, ligt tijdens de activiteit de nadruk minder op taal en meer op het exploreren van de bewegingsmogelijkheden van de slinger en de peuter zelf in de ruimte. Zo kunnen de activiteiten elkaar afwisselen van ontwikkelingsgebied.

Mocht je inspiratie even uitgeput zijn, ga dan eens bij je collega's langs. Zij hebben vast en zeker ook nog wel goede suggesties. Vergeet ook je eventuele stagiaires niet. Ze zullen het fijn vinden dat jij hen er ook bij betrekt en bovendien is er veel kans dat ze je op hele nieuwe, verfrissende ideeën brengen.

Blader tenslotte het activiteitenprogramma nog eens door. Veel kans dat er activiteiten in staan die, eventueel na enige aanpassing, heel goed bij jouw thema passen. Andere boeken met voorbeelden van spelletjes en activiteiten kunnen je ook van dienst zijn.

Houd goed in je hoofd dat eigenlijk alles kan. Leg jezelf bij het bedenken van activiteiten zo weinig mogelijk beperkingen op. De belangrijkste vraag die je steeds in je achterhoofd moet houden is: "Zouden de (alle) kinderen deze activiteit leuk vinden?" Houd daarbij rekening met onderlinge verschillen. Allochtone kinderen kennen bijvoorbeeld het feest Pasen niet altijd en zoiets vraagt dan wat extra aandacht.

Diezelfde allochtone kinderen kunnen trouwens ook een belangrijke bron van inspiratie zijn. Stel dat je veel Turkse kinderen in de groep hebt. Het is dan interessant om uit te zoeken welke feesten zij van huis uit vieren en om hier dan in de groep, in de vorm van een thema, aandacht aan te besteden. Voor de Turkse kinderen is dat heel leuk, maar ook voor de andere kinderen in de groep en voor jou. Op deze manier kunnen jullie kennis maken met een andere cultuur.

■■■■■ Opzetten van een activiteit

Minstens zo belangrijk als het bedenken van leuke activiteiten is een goede voorbereiding. Daarbij komt soms heel wat denkwerk komt kijken. Een stappenschema, zoals hieronder uiteengezet is, kan daarbij een handig hulpmiddel zijn.

Stel je eens voor dat je met een paar van je collega's rustig om de tafel gaat zitten, met een vel papier en een pen, en vervolgens met elkaar alles gaat opschrijven wat je belangrijk vindt en waar je aan moet denken bij het uitvoeren van een activiteit met kinderen.

In het begin lijkt het aantal aandachtspunten wel mee te vallen. De activiteit moet aantrekkelijk zijn voor de kinderen en het materiaal moet aanwezig zijn... Verder moeten de taken tussen de leidsters onderling goed verdeeld worden; een inleiding is ook belangrijk - en wat doen we met de jongere peuters, kunnen die ook altijd meedoen? Moet de activiteit vooral leuk zijn voor de kinderen, of is het ook de bedoeling dat ze er wat van leren?

Je krijgt door dat er veel zaken bij komen kijken als je een activiteit goed wilt uitvoeren; maar als je alles zo kras op het papier neersmijt zie je vroeg of laat door de bomen het bos niet meer.

■■■■■ Een stappenschema

Om overzicht en duidelijkheid te verkrijgen bij de uitvoering van een activiteit, is het erg praktisch om een stappenschema te gebruiken. Als je van tevoren dit schema invult, zul je tijdens de activiteit minder gauw voor verrassingen komen te staan. Jij weet wat er gaat gebeuren en hebt daardoor de zaken goed in de hand. Dat alles zal bijdragen tot een prettige, ontspannen werksfeer voor jou en de peuters.

Verder is het schema tijdens de activiteit een goede geheugensteun. In alle drukte met de peuters om je heen, kan het gebeuren dat je even een moment de draad kwijtraakt.

Hoe wilde je bijvoorbeeld de kinderen ook alweer groeperen en wat voor taak had je voor de stagiaire in gedachten? Een simpele blik op het schema helpt je dan uit de verwarring.

Voor het scheiden van hoofd- en bijzaken is het stappenschema een uitkomst. Bij het invullen ervan word je namelijk gedwongen na te denken over wat belangrijke en minder belangrijke aspecten van de activiteit zijn.

Niet alleen voor en tijdens de activiteit bewijst het stappenschema belangrijke diensten, maar ook achteraf, bij de evaluatie. Het stelt je in staat om heel gericht een antwoord te geven op de vraag: "Hoe is alles gegaan?" Het kan voorkomen dat een activiteit bijvoorbeeld niet helemaal naar je zin is gegaan, maar dat het je niet zo gauw lukt om aan te geven waar nou precies de zwakke plek zat.

Door even het schema na te lopen, zal het je vlotter lukken de vinger op de zere plek te leggen. Wat bij deze activiteit niet zo goed ging, kun je de volgende keer anders proberen. Zo leer je van je fouten.

Het stappenschema is heel praktisch, maar vergeet nooit dat het alleen maar een hulpmiddel is bij het uitvoeren van je activiteit. Het mag nooit een keurslijf worden waardoor het spontaan inspelen op de groep niet meer mogelijk is. Vaak hebben kinderen ter plekke prachtige invallen, die, als je ze gebruikt, een verrijking kunnen betekenen van je activiteit.

Neem bijvoorbeeld de groepsactiviteit "Samen een grote pop verplegen"

(Ziek zijn: verplegen, blz*****)

.). In deze activiteit staat een zieke pop centraal die de kinderen moeten gaan verzorgen. Het is heel goed mogelijk dat een van je peuters zo enthousiast raakt, dat die spontaan nog een paar poppen en knuffels uit de poppenhoek erbij pakt en zegt: "Die zijn ook ziek, die moeten ook naar de dokter."

Het is zonde om dit voorval dan niet bij je activiteit te betrekken, alleen omdat je het van tevoren niet in je planning had opgenomen.

Stappenschema

I. Algemene voorbereiding: 1. Activiteit

2. Begrippen
3. Ontwikkelingsgebied
4. Tijdsplanning
5. Kinderen

II. Praktische voorbereiding:

1. Materiaal
2. Werkafspraken
3. En verder...

III. Indeling activiteit:

1. Begin
2. Uitvoering
3. Slot

IV. Evaluatie:

1. Evaluatie

Werken met het stappenschema

Op de vorige bladzijde zie je het stappenschema. De naam zegt al wat de bedoeling is: stap voor stap bereid je de activiteit voor. De termen in het schema zijn met opzet kort gehouden voor de overzichtelijkheid. Hieronder zal elke stap uitgelegd worden.

Voor de duidelijkheid zal bij elke stap ook een voorbeeld worden gegeven, waarin naar voren komt wat je daar in kunt vullen.

Bij deze voorbeelden is telkens uitgegaan van de activiteit "Stempelen voor oma/opa". Het is een tafelactiviteit behorende bij het thema "Gezin" (blz. *****).

I. Algemene voorbereiding

1. Welke activiteit ga ik doen?

Op deze plek in het schema beschrijf je kort en bondig wat je met de kinderen gaat doen.

Aktiviteit:

De kinderen maken met stempels een kadootje voor oma/opa.

2. Welke begrippen laat ik hierbij aan de orde komen?

Ga na welke begrippen bij deze activiteit aan bod kunnen komen. Hierbij kun je denken aan het onderwerp, de materialen die je gebruikt, en de begrippen die de kinderen al kennen betreffende het onderwerp.

Begrippen:

- oma
- opa
- kadootje
- stempels
- stempelkussen
- verf

3. Op welk ontwikkelingsgebied of ontwikkelingsgebieden wil je bij deze activiteit de nadruk leggen?

Alle vier de ontwikkelingsgebieden die eerder in deze handleiding zijn besproken, loop je in gedachten even door. Dus: taal, sociaal spel, werkhouding en exploratie. Waarschijnlijk komt bij elke activiteit elk ontwikkelingsgebied wel een beetje aan bod. Probeer na te gaan waar voor jou de nadruk op ligt.

Zijn de kinderen vooral met "taal" bezig bij deze activiteit? Of is het de bedoeling dat ze vooral samen bezig zijn? In dat geval kies je voor "sociaal spel". Het kan zijn dat de gekozen activiteit nogal wat concentratie vergt. In dat geval heb je het over de "werkhouding". Als de activiteit of het materiaal tamelijk nieuw is voor de kinderen, ligt het voor de hand om voor "exploratie" te kiezen. Dit kan gevolgen hebben voor de manier waarop jij de activiteit gaat begeleiden.

Overigens kan het accent per kind verschillen. Bij een tweejarige peuter kan exploratie op de voorgrond staan. Bij een driejarige kan dat bijvoorbeeld de werkhouding zijn.

Ontwikkelingsgebied:

De meeste kinderen hebben nog nooit gestempeld. De nadruk ligt daarom op het ontwikkelingsgebied "exploratie".

4. Hoeveel tijd reserveer ik voor de activiteit?

Hoelang de kinderen deel kunnen nemen aan een activiteit is afhankelijk van hun leeftijd. Zo kan een kind van 2½ jaar ongeveer 10 minuten met een activiteit bezig zijn. Kinderen van 3 à 4 jaar kunnen veelal wel 20 minuten gekoncentreerd werken. Sommige kinderen houden het met gemak een half uur vol. Wat doe je met de kinderen die eerder of veel later klaar zijn?

Een andere vraag die je steeds in de gaten moet houden is: "Wanneer is het de geschikte tijd om deze activiteit uit te voeren?" In de meeste gevallen is het begin van de ochtend of de middag een geschikt tijdstip. Op deze momenten staan de kinderen nog open voor het doen van een gestructureerde activiteit. Kiezen voor een vast moment voor een activiteit is even belangrijk als het vaste moment waarop er gegeten of gedronken wordt. Op deze wijze wordt de activiteit een vast onderdeel van de dag, waarop de kinderen zich al van te voren kunnen instellen.

In sommige situaties zul je toch wat moeten schipperen met je plannen. Een heel druk bewegingsspelletje kan bijvoorbeeld beter niet gedaan worden als er nog kinderen slapen die er last van kunnen hebben.

Tijd:

- 's Ochtends na het fruit eten,
- 5 minuten inleiding
- 20 minuten uitvoering
- 10 minuten opruimen en afsluiten

5. *Waar moet ik op letten bij de kinderen?*

Je wilt graag elk kind aan zijn trekken laten komen. In een groepje peuters komen soms grote verschillen in leeftijd en ontwikkeling voor, en het is belangrijk om daar rekening mee te houden bij het opzetten en uitvoeren van je activiteit.

Ook karaktersverschillen tussen kinderen kunnen een belangrijk punt zijn. Een rustig kind heeft een andere vorm van aandacht nodig van jou dan een heel beweeglijk kind. Een enkel kind wil niet meedoen.

Als je elk kind zijn eigen plekje in de groep geeft, wordt de sfeer goed. Om dit voor elkaar te krijgen, is het belangrijk om met individuele verschillen in de groep rekening te houden.

Het is niet echt mogelijk om een aantal "standaarduitgangspunten" te geven die je hier kunt toepassen. Je kunt wel in gedachten de hele activiteit van begin tot eind doornemen. Meestal stuit je dan op vragen of mogelijke problemen waar je in de voorbereiding een antwoord op kunt vinden.

Aandachtspunten die bij de activiteit "Stempelen voor oma/opa" naar voren kunnen komen, zijn:

- Hebben alle kinderen al eens met verf gewerkt?
 - Zijn er kinderen die eerder gestempeld hebben?
 - Zijn er kinderen die het voor het eerst doen?
 - Zullen er kinderen zijn die erg veel moeite hebben met deze activiteit?
 - Zo ja, hebben die dan extra hulp nodig, bijvoorbeeld in de vorm van een stagiaire die met zo'n groepje aan een tafeltje gaat zitten?
 - Is de activiteit voor alle kinderen te doen, of is er een kleine aanpassing nodig voor sommige kinderen in de groep?
 - Hebben alle kinderen in de groep een opa/oma?
- De twee jongste peuters van de groep zullen waarschijnlijk wat meer moeite hebben met deze opdracht. Daarom gaat de stagiaire daar extra hulp bieden.

II. Praktische voorbereiding

1. Welke materialen heb ik nodig?

Zoek uit of alle materialen die je nodig hebt bij deze activiteit ook aanwezig zijn in het gebouw. Bij een activiteit met iets minder voor de hand liggende materialen, is het aan te raden dit al ruim van tevoren te doen zodat je tijd genoeg hebt om ze aan te schaffen, te verzamelen of zelf te maken. Zet de materialen voor de activiteit van tevoren klaar, zodat ze direkt bij de hand zijn als je ze nodig hebt.

De tijd die men nodig heeft voor de voorbereiding is afhankelijk van de activiteit. In het algemeen moet op 10 à 20 minuten voorbereidingstijd worden gerekend.

Materiaal:

- voorgesneden stempels (bijvoorbeeld van aardappelen, kurken of closetrollen)
- stempelkussens
- verdunde flessenverf
- stevig wit papier

2. Welke werkafspraken maak ik met mijn kollega's?

Maak duidelijke afspraken met je kollega's en stagiaires. Niets is vervelender dan tijdens de activiteit wat om elkaar heen te draaien, zonder dat je weet wie nu eigenlijk wat doet.

Stel dat je met twee groepsleidsters en een stagiaire bent. Tijdens de activiteit moeten bijvoorbeeld nog twee kinderen uit bed gehaald worden en een afwas gedaan. Verder zijn er twee kinderen die wat extra aandacht nodig hebben bij deze opdracht. Een werkverdeling zou er in dit geval ongeveer zo uit kunnen zien:

Werkafspraken:

- Groepsleidster 1 doet de afwas, haalt de kinderen uit bed en biedt verder hulp waar dat op dat moment nodig is.
- Groepsleidster 2 zet de materialen klaar en leidt de activiteit.
- De stagiaire begeleidt de twee kinderen.

3. Zijn er verder nog dingen waar ik op moet letten?

Ga alles nog eens in gedachten na. Moeten er misschien nog wat tafeltjes anders gegroepeerd worden? Is er sprake van veel lawaai bij deze activiteit zodat hij op een moment uitgevoerd moet worden als er geen kinderen slapen? Hier zet je alles neer wat je belangrijk vindt, maar wat bij de voorgaande punten nog niet aan de orde is gekomen.

En verder...

De tafeltjes moeten in drie groepjes gezet worden.

III. Indeling activiteit

1. Hoe begin ik?

In deze fase wordt het werkje of de opdracht besproken en uitgelegd in de groep met peuters. Het moet de kinderen duidelijk worden wat de bedoeling is en wat er van hen wordt verwacht.

Om de aandacht van de kinderen te vangen en in de goede richting te leiden, kan er begonnen worden met bijvoorbeeld een verhaaltje of liedje dat betrekking heeft op het onderwerp.

De kinderen zijn er direkt helemaal bij als je een originele binnenkomer hebt. Zo zou je bij een activiteit waar de begrippen licht/donker centraal staan, de gordijnen dicht kunnen doen en de lichten uit. Vervolgens doe je de lichten weer aan. Dit is heel spannend en de peuters weten meteen waar je het over hebt.

Begin:

- Kinderen zitten in een kringetje.
- We zingen het liedje "Opa Bakkebaard".
- Ik vertel dat we een kadoetje gaan maken voor opa of oma.
- Ik doe duidelijk voor hoe je moet stempelen.
- Ik laat een kant en klaar gestempeld voorbeeld zien.

2. Uitvoering

De tweede fase bestaat uit het uitvoeren van de opdracht door de peuters. **De kinderen mogen zoveel mogelijk hun gang gaan.** Jij en je kollega's lopen rond en helpen waar het nodig is. Laat je er niet van weerhouden om bij sommige kinderen nog eens voor te doen hoe het ook alweer moest. Een 2½ à 3 jarige zal veel aanwijzingen pas gaan snappen als de activiteit een keer gedaan is. **Zelf meedoen** kan ook erg

aanstekelijk werken op de peuters. Geef complimentjes en moedig de kinderen aan. Een enkeling die nog niet mee wil doen kun je met rust laten. Meestal komt die er later vanzelf weer bij, zeker als jij **met enthousiasme** de activiteit leidt.

Uitvoering:

Het papier, de stempels en de stempelkussens komen op tafel. De kinderen gaan aan het werk. We helpen waar het nodig is.

3. Slot, opruimen en nabespreken

Nadat alles is opgeruimd en zonnodig de handen gewassen zijn, gaan de kinderen en jij na wat iedereen gedaan heeft. Bij bijvoorbeeld een bewegingsactiviteit is zo'n nabespreking wat moeilijker, omdat je dan naderhand geen concreet materiaal hebt. Maar probeer ook in deze situatie met de kinderen te bespreken wat ze gedaan hebben.

Overigens kan de afsluiting ook per kind gebeuren. Een kind dat eerder klaar is dan de rest krijgt dan de ruimte voor vrij spel. Zo wordt hij geen stoorzender aan tafel. Als de peuters erg enthousiast zijn over wat ze gedaan hebben, zullen de verhalen vanzelf losbarsten. Ga hier spontaan op in.

Slot:

De kinderen gaan opruimen. Dit laat ik ze zoveel mogelijk zelf doen. Daarna handen wassen en weer aan de tafel zitten. De gemaakte werkjes worden kort besproken, waarna ik ze één voor één ophang.

IV. Evaluatie

Wat ging goed, en wat moet de volgende keer bij een soortgelijke activiteit anders geregeld worden? Dat zijn de voornaamste vragen die je je zelf na afloop van de activiteit kunt stellen. Door even het schema na te lopen, zal het niet moeilijk zijn om na te gaan wat goed, en wat minder goed ging. Door datgene wat bij deze activiteit niet naar wens ging, een volgende keer anders te doen, kun je je eigen deskundigheid bevorderen.

Evaluatie:

De inleiding ging heel goed. De kinderen vonden het liedje leuk en waren direkt heel enthousiast. Het bleek dat sommigen thuis al eens gestempeld hadden. De uitvoering ging goed, het opruimen en handen wassen wat minder. Dit had ik toch niet helemaal goed georganiseerd, en door de chaos van het handen wassen waren er een paar kinderen die niet goed mee hielpen.

Vervolgens was iedereen bij de nabespreking wel wat erg druk en daarom heb ik het toen maar gauw afgerond en de werkjes opgehangen.

De volgende keer moet ik het opruimen en handen wassen beter regelen.

Overigens vinden de meeste kinderen het leuk een activiteit nog eens te herhalen. Een bepaald verhaal of liedje wordt daardoor vertrouwd. Herhaling van spelletjes en opdrachten ervaren ze als extra gelegenheid om te oefenen. Wanneer ze dan iets onder de knie te krijgen geeft ze dit zelfvertrouwen.

Slot

Welke adviezen er ook op het gebied van het werken met kinderen te geven zijn, het allerbelangrijkste is en blijft dat de kinderen en jij plezier hebben. Zolang dat het geval is, kan er verder heel weinig mis gaan.

We hopen dat alle adviezen en aanwijzingen uit de handleiding en de ideeën uit het activiteitenprogramma kunnen bijdragen tot